

Posudek habilitační práce Jana Palkosky, PhD. „The A priori in the Thought of Descartes“

Hodnotitelka: Doc. Judit Szalai, Univerzita Eötvös Loránd, Budapešť

Tato habilitační práce se zabývá způsobem, jakým se v myšlení René Descarta uplatňuje rozlišení *a priori* - *a posteriori*. Celkově považuji tuto práci za důkladné badatelské dílo, vyznačující se pozoruhodnou filologickou přesností a důvtipem. Autor nabízí vlastní odpovědi na některé v literatuře dosud nevyřešené otázky (např. týkající se karteziánského kruhu) a předkládá přesvědčivou interpretaci Descartova chápání *a priori* a jeho vývoje. Podle mého názoru práce zcela jasně splňuje požadavky na habilitační práci v oboru historie filozofie.

Dále bych chtěla uvést několik kritických poznámek nebo spíše polemizovat s některými body (které se však netýkají hlavního přínosu práce):

1. Jak autor poznamenává, „zatímco Descartův úzus [pojmu *a priori* – *a posteriori*] je tématicky i funkčně sjednocený obecným způsobem, který jsme právě naznačili, používá tyto termíny ve velmi odlišných kognitivních oblastech, nejvýznamněji v matematickém, fyzikálním a metafyzickém kontextu“. Připadá mi, že posledně jmenovanému, to jest metafyzickému kontextu a s ním související literatuře (jedním příkladem je Martin Pickave: *The Notion of A Priori in Descartes and the Medieval Philosophers*), autor věnuje méně pozornosti než by si zasloužil.
2. „Jako vrozené se počítají právě ty ideje, které mají plně bezprostřední příčinu nebo původ, který se přesně shoduje s (patrně s akcí) samotné přirozenosti (*ipsa natura*) myslí, která je má, a tato přirozenost je pak ztotožňována s *facultas cogitandi* myslí. Zdroj vrozených idejí lze pak výstižně popsat jako reflexi myslí nad vlastními operacemi a procesy myšlení, nebo jinak jako inference takových reflexí“ (str. 31). Je věrohodné, že bezprostřední příčinou vrozené ideje je mysl samotná. Jako daleko kontroverznější se však jeví tvrzení, že způsob, jakým mysl produkuje nebo aktivuje vrozené ideje, je reflexí vlastních operací. Descartův argument ve prospěch existence (alespoň některých) vrozených idejí je, že jejich obsah přesahuje reprezentacionální schopnosti myslí (např. aktuální spíše než potenciální nekonečnost v případě ideje Boha; dokonalost v případě geometrických obrazců). Jestliže následně sdělení „Zdroj vrozených idejí lze pak výstižně popsat jako reflexi myslí nad vlastními operacemi a procesy myšlení...“ má být vyloženo jako tvrzení, že spojitost mezi reflexí myslí nad vlastními procesy a vrozenou ideou je pouze kauzální, přičemž vlastní procesy se neobjevují v obsahu vrozené ideje, mohlo by se toto jevit jako popření tvrzení, že „entity, které vstupují do kauzálních předchůdců (t.j. přirozenosti myslí) [vrozených idejí], tvoří též – *qua cognitum* – alespoň část jejich *realitas objectiva*“ (str. 33). (Vrozené ideje jsou zároveň spíše objevovány než jaksí vynalezeny (vymyšleny) v myslí a rozumem. Právě v tomto (triviálním) smyslu k nim můžeme přijít prostřednictvím reflexe, např. když se pokoušíme identifikovat svou přesnou představu Boha .

Další věc, kterou je třeba zvážit a která mluví proti tvrzení, že vrozené myšlenky vznikají z reflexe nad operací na vlastní myslí subjektu nebo nad vlastním duševním stavem a procesy subjektu, je, že *existují* druhoúrovňové ideje, které však *nejsou* vrozené. Příkladem jsou intelektuální emoce (např. v AT XI 441, CSM I 381 a v AT IV 602, CSMK 306).

3. Následující sdělení považuji za příliš silné ve světle Descartova celkového pohledu na smyslové vnímání: „...neexistují žádné zásadní překážky proč nepřístupovat nejen k čistému chápání, ale i k imaginaci a dokonce smyslům jako ke schopným hrát podstatnou roli ve zprostředkování kognicí, které si zaslouží označení *scientia* v užším slova smyslu“ (p. 80). Descartes opakovaně prohlašuje, že smyslové vnímání je svou přirozeností nejen nespolehlivé, ale i systematicky „podvádějící“ v případě sekundárních vlastností, např. „...co se týče všeho ostatního, jako je světlo a barvy, zvuky, pachy, chutě, horko a chlad a ostatní taktilní vlastnosti, uvažuji o nich pouze velmi rozpačitým a mlhavým způsobem“ (AT VII 43). Způsob, jak podávat smyslové ideje jasně a rozlišeně, je nebrat zřetel na jejich vztah ke všem věcem extramentálním, včetně těch, které mají představovat: „[...] bolest a barva atd. jsou vnímány jasně a rozlišeně, když jsou považovány pouze za pocity nebo myšlenky [*cum tantummodo ut sensus, sive cogitationes spectantur*]“ (AT VIIIa, 33; CSM I 217). *Scientia* by však určitě nebyla omezena na intramentální rovinu.

4. Možná by šlo řešit vztah intelektu a smyslů příměji (s přihlédnutím k titulům jako je “Descartes on the Cognitive Structure of Sensory Experience” Alisona Simmonse).

Celkově tuto habilitační práci definitivně doporučuji k dalšímu řízení.

V Budapešti, dne 8.2.2019

Judit Szalai

ELTE, Budapešť